

**O'ZBEKISTON RESPUBLKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
QO'QON DAVLAT UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”
Qo'qon davlat universiteti
rektori D.Sh.Xodjayeva
2025 yil 11

**10.00.11-“TIL NAZARIYASI. AMLIY VA KOMPYUTER
LINGVISTIKASI” IXTISOSLIGI BO'YICHA
MUTAXASSISLIK FANLARIDAN DOKTORANTURAGA
KIRISH IMTIHONI DASTURI**

Lingvomadaniy birliklarning tahlili. Metafora – madaniyatning ko'rsatkichi. Madaniy makondagi ramz va stereotip hodisalari. Lingvomadaniyatda lakuna muammosi. Paremlarning lingvomadaniy jihatlari. Insonning til va madaniyatdagi o'zini. Inson – milliy mentallik va til egasi. Til kommunikatsiya va fikrlarni ifodalash vositasi. Insonning adabiy janrlarda tadqiqotning asosiy obyekti ekanligi. Turli millat vakillarining o'ziga xos avtoportreti. Til inson shaxsini aniqlashda muhim vositalardan biri. Lisoniy shaxs. Lisoniy shaxsni shakllantiruvchi omillar. Y.N. Karaulovning lisoniy shaxs haqidagi qarashlari. Lisoniy shaxs mohiyatining tarkibiy qismlari: qadriyat, madaniyat, individuallik. Erkak va ayolning jamiyat, madaniyat hamda tildagi o'zini. Madaniyatda "erkak – ayol" ziddiyati. Ayol va erkak ramzlari. Madaniyat va tildagi gender kategoriyasi. Ayol va erkaklar nutqining ijtimoiy tabiati va o'ziga xos xususiyatlari. Mif, folklor va tilda inson obrazi.

Matn tilshunosligi

Matn tilshunosligining maxsus o'rganilishi. Til birligi. Gap tushunchasi. Til tizimida matn sathi. Nutqning emotsionalligi va ekspressivligini ifodalovchi vositalar. Matn - kommunikatsiyaning asosiy birligi. Matnning aktual bo'linishi: matnda tema va rema munosabati. Matn turlari. Uyg'ur yozuvi obidallari. Eski o'zbek yozuvi matnlari. XIV-XV asr matnlari. XIX asr matnlari. XX asr o'zbek tili matnlari.

Pragmalingvistika

Lingvistik belgining umumsemilogik tabiati. Lingvistik pragmatikaning amaliy shakllanishi. Lingvistik pragmatikaning nazariy shakllanishi. Lingvistik pragmatikaning umumiy masalalari. Lingvistik pragmatikaning xususiy masalalari. Pragmalingvistika haqida nazariyalar. Olmosh va atqli otlarning pragma-semantik tabiati. Pragmalingvistikaning til sathlararo munosabati. Pragmatika va semiotika.

Tilshunoslik nazariyasi

Tilshunoslik fanining predmeti va vazifalari. Tilshunoslik fan sifatida. Tilshunoslikning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Tilning belgilik tabiati. Sistema va struktura. Til sistemasining sathlari. Til va nutq. Paradigmatika va sintagmatika. Til va tafakkur. Til va jamiyat, sotsiologiyavistika. Tilning kelib chiqishi. Til va yozuv. Tillarning tasnifi. Lingvistik oqimlar va metodlar.

Tilshunoslik tarixi. Qadimgi hind tilshunosligi. Qadimgi grek tilshunosligi. O'rta asrlarda arab tilshunosligi. Markaziy Osiyo tilshunosligi tarixi. Mahmud Koshg'ariy, Mahmud Zamaxshariy, Alisher Navoiy va boshqalar. O'rta va yangi asrlarda Yevropa tilshunosligi. V. Gumboldt, A.A. Potebnya, F. de Sossyur va boshqalar ta'limoti. XX asr struktural tilshunosligi. Funktsional lingvistik. Glossematika. Amerika deskriptiv lingvistikasi. XX asr boshlari o'zbek tilshunosligi. Mustaqillik davri o'zbek

tilshunosligi. O'zbek sistem tilshunosligi. Tilshunoslikdagi yangi yo'nalishlar.

Nutq madaniyati

"Nutq madaniyati" kursiga kirish. Nutq odobi. Voizlik mahorati va nutq odobi. muloqot xulqi va milliy mafkura. Sukut va kommunikativ mazmun notiqlikning birinchi sharti. Muloqot xulqining hudud jihatdan xoslanishi. So'z va siyrat. Paralingvistika va muomala madaniyati. Muloqot xulqining funksionallashuvi. Notiqlikda Navoiy saboqlari.

Kirish imtihonining yozma ish shaklida o'tkazish tartibi va baholash mezonlari

Doktoranturaga kirish sinovlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 maydagi 304-son Qarori bilan tasdiqlangan «Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga muvofiq tashkil qilinadi.

Doktoranturaga kirish sinovi umumiy ballari quyidagilardan tashkil topadi:

Doktoranturaga kirishda tanlagan mutaxassislik bo'yicha bilim darajasini belgilovchi maxsus fanlardan sinov o'tkaziladi (baholash mezonlari 0 ball dan 100 ballgacha tashkil etadi);

Kirish sinovlari faoliyatiga quyidagilar kiradi: doktorantning ilmiy-nazariy, ma'naviy-ma'rifiy va amaliy tayyorgarligini baholash, biologiya mutaxassisligi bo'yicha malaka berish masalasini hal etish, oliy o'quv yurtida mutaxassislar tayyorlashni takomillashtirish borasida takliflar kiritish.

Kirish sinovlari ishlarini baholash 100 ballik tizim asosida amalga oshiriladi.

Kirish sinovida 86-100 ball (jami bahning 86-100%) fanni mukammal o'zlashtirgan, variantda ko'rsatilgan savollarga so'z va iboralardan foydalanib, nazariy jihatdan asoslagan, chuqur va ilmiy-tahliliy tarzda yoritilgan talabgorlarga qo'yiladi. Shuningdek, bunda talabgorning mustaqil ko'nikmalari va qo'shimcha manbalardan foydalanilganligi ham hisobga olinadi.

Kirish sinovi 71-85 ball (jami bahning 71-85%) fanni o'zlashtirgan, variantda ko'rsatilgan savollarga so'z va iboralardan foydalanib javob bermagan, lekin faqat savolning o'zi bilan cheklanib, tavsiya etilgan darslik va qo'llanmalarda berilgan fikrlardan ijodiy foydalana olgan, qo'shimcha adabiyotlardan foydalana olmagan talabgorlarga qo'yiladi.

Kirish sinovidan 56-70 ball (jami bahning 56-70%) fanni qisman o'zlashtirgan, qo'yilgan savollarga qisman javob bera olgan, qo'shimcha adabiyotlardan foydalana olmagan talabgorlarga qo'yiladi.

Kirish sinovida 55% dan kam ball savollarni yoritishda so'z va iboralarga qoniqarli javob bermagan, variantdagi savollarga javoblarni to'liq yoritilgan, ilmiy jihatdan asoslamagan talabgorlarga qo'yiladi.

Barcha doktorantlar mutaxassislik bo'yicha kiruvchilarni mutaxassislik

fanlardan reytinglarini aniqlashda, baholash mezonini quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

- Sinov bilet asosida «yozma ish» usulida o'tkaziladi;
- har bir biletga 4 (to'rt) tadan savol kiritiladi;
- har bir bilet Davlat standartlari bo'yicha magistrantlar tayyorlash dasturiga kiritilgan mutaxassis fanlarni asosiy tushunchalaridan tashkil topadi; Biletga kiritilgan har bir savol 25 (jami 100) ballik sistemada baholanadi.

Yozma ish savollari

1. Struktur tilshunoslikning asoslari va yo'nalishlari
2. Olamning lisoniy manzarasi.
3. Parenalarning lingvomadaniy jihatlari.
4. Olmosh va atoqli otlarning pragma-semantik tabiati.
5. Til va nutq
6. Paradigmatika va a milliy mafkura
7. Til va nutq
8. Lingvistikada maydon nazariyasi
9. Olamning lisoniy manzarasi.
10. Til ochiq va dinamik sistema sifatida.
11. So'z yasashi muammolari.
12. Matn turlari
13. Lingvokulturologiya tarixi va nazariy asoslari.
14. Lingvokulturologiya metodologiyasi va metodlari
15. Tilning leksik-semantik sathi.
16. Pragmatika va semiotika.
17. Markaziy Osiyo tilshunosligi tarixi.
18. Muloqot xulqining hudud jihatdan xoslanishi
19. Til tizimida matn sathi.
20. V. Gumboldt, A.A. Potebnya va F. de Sossyur ta'limoti.
21. So'z turkumlari talqini
22. Til tizimida matn sathi
23. Mustaqillik davri o'zbek tilshunosligi.
24. Fonetika va fonologiya muammolari

25. Til va madaniyatning o'zaro aloqasi
26. Til sathlari iyerarxiyasi.
27. Tillarning tasnifi
28. Ayol va erkaklar nutqining ijtimoiy tabiati va o'ziga xos xususiyatlari.
29. Markaziy Osiyo tilshunosligi tarixi
30. Lingvokulturologiyaning asosiy tushunchaviy-terminologik apparati. Til va madaniyat.
31. Til va nutq antinomiya.
32. O'zbek ilmiy tilshunosligining rivojlanishi.
33. Fonetika va fonologiya muammolari
34. Matn turlari
35. Til va ruhiy faoliyat
36. Paradigmalar qiyosiy-tarixiy, sistem-struktur va antropotsentrik turlari.
37. Til tizimida matn sathi.
38. XX asr struktural tilshunosligi.
39. So'z yasashi muammolari
40. O'zbek sistem tilshunosligi
41. Notiqlikda Navoiy saboqlari
42. Matn - kommunikatsiyaning asosiy birligi
43. Lingvokulturologiya metodologiyasi va metodlari
44. Muloqot xulqi va milliy mafkura
45. Sintaktik sath birliklari
46. So'z turkumlari talqini
47. Lingvokulturologiya tarixi va nazariy asoslari.
48. Matn - kommunikatsiyaning asosiy birligi
49. Pragmalingvistika haqida nazariyalar
50. Til va yozuv

DOKTORANTURAGA KIRUVCHILARNI BILIMINI BAHOLASH MEZONI

№	Doktoranturaga kiruvchining bilim darajasi	Ball
---	--	------

1	Nazariy jihatdan chuqur bilimga ega bo'lib, mustaqil mushohada yuritib, masalaning mohiyatini tushinib, bu haqda chuqur tasavvurga ega, ilmiy jihatdan asoslagan, qo'shimcha manbalardan foydalangan	17-20
2	Berilgan masala haqida mustaqil mushohada yuritgan, uning mohiyatini tushunib, u haqda tasavvurga ega bo'lgan, masalaning o'zi bilan cheklanib, qo'shimcha manba va adabiyotlardan foydalana olmagan	14-16
3	Masalaning mohiyatini tushunib, u haqda tasavvurga ega bo'lgan, savolga qisman javob bera olgan, qo'shimcha adabiyotlardan foydalana olmagan	11-13
4	Berilgan masala haqida aniq tasavvurga ega bo'lmagan, savolga qisman javob yozgan, manbaalarda bor ma'lumotlarni to'liq keltirmagan	0-10

ESLATMA: Doktoranturaga kirish imtihonlari jarayonida qo'yilgan bahodan norozi bo'lgan talabgorlar yakuniy baholar e'lon qilingan kundan e'tiboran uch kun muddat ichida appelyatsiya komissiyasiga murojaat qilishga haqli. Doktoranturaga kirish imtihonlari komissiyasi va talabgor o'rtasida baholash ballari bo'yicha yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar maxsus appelyatsiya komissiyasi tomonidan ko'rib chiqiladi hamda imtixon raist bilan kelishilgan holda xulosa qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Asosiy adabiyotlar:

1. Abdurahmonov G., Shukurov SH., Mahmudov Q. O'zbek tilining tarixiy grammatikasi. – T., O'qituvchi, 2008.
2. Tursunov U., O'rinboev B., Aliev A. O'zbek adabiy tili tarixi. – T. O'qituvchi. 1994. Isxoqov F. Eski o'zbek tili va yozuvi. – T., O'qituvchi. 1995.
3. Muxtorov J., Sanaqulov O'. O'zbek adabiy tili tarixi. – T. O'qituvchi. 1995.
4. Tilshunoslik nazariyasi va metodologiyasi. Tuzuvchi: H. Dadaboev. – T. 2004.
5. Xolmanova Z. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent, 2007.
6. Nurmonov A., Iskandarova SH. Tilshunoslik nazariyasi. Toshkent: Fan, 2008.
7. Nurmonov A. Tanlangan asarlar. 3 jildli. Toshkent: Akademnashr, 2012.
8. Rafiev A. Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. T., 2004.

10. To'ychiyboev B., Hasanov B. O'zbek dialektologiyasi. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, T., 2004.
11. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfologiyasi. T., 1994.
12. O'zbek tili grammatikasi. I tom, – T.: "Fan", 1975. II tom, T., "Fan" 1976.
13. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullaev SH. Hozirgi o'zbek adabiy tili, T.: O'qituvchi, 1992.
14. Rahmatullaev SH. Hozirgi adabiy o'zbek tili T. 2006
15. Shoabdurahmonov SH., Asqarova M. v.b. Hozirgi o'zbek adabiy tili. 1-qism. T. O'qituvchi. 1980.
16. Sayfullaeva R. va b. Hozirgi o'zbek adabiy tili. (Darslik) T. 2010

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Ashirboyev S., Azimov I., Rahmatov M., G'oziyev A. Eski o'zbek tili va yozuvi praktikumi. T. 2006.
2. Abduazizov A., Sheremetova A. Obshee yazikoznanie. – T. 2004.
3. Nurmonov A. Struktur tilshunoslik: ildizlari va yo'nalishlari. Andijon. 2006. Nurmonov A. O'zbek tilshunosligi tarixi. Toshkent, 2002.
4. Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi. O'UM, O'zMU 2011.
5. Murodova N. O'zbek adabiy tili va shevalar leksikasining qiyosiy tadqiqi. T., Fan, 2005.
6. Nafasov T. Qashqadaryo o'zbek xalq so'zlari. T., Muharrir, 2011. 466 bet.
7. Begaliyev M.Q. O'zbek tilining Qorabuloq shevasi leksikasi. – T., Iqtisod-Moliya, 2007.
8. O'zbek dialektologiyasi. O'UM, O'zMU 2011. O'zbek filologiyasi fakul'teti kutubxonasi.
9. Ne'matov H., Rasulov R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 1995.
10. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Sintaksis. Toshkent.
11. O'qituvchi, 1995. Nurmonov A. va boshqalar. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Morfologiya. Toshkent: Yangi asr avlodi. 2001. www.dersimiz.com
www.altinmiras.com www.thinsan.com